

Stendyngen

Nr. 1

24. årgang

Januar 2009

Geologiens Dage, Lønstrup Klint

I dette blad

Forårets program	Side 4
Referat fra geologiens Dage	Side 11
På efterårstur i det nordøstjyske	Side 12
Referat fra Ertebølle	Side 14
Besøg i Höver og Misburg	Side 16
Bog anmeldelse	Side 17

Indhold:

	Side
Formanden har ordet	3
Stenklubbens kommende aktiviteter.....	4
Kurser ved Folkeuniversitetet, Aalborg.....	10
Referat fra Geologiens Dage.....	11
På efterårstur i det nordøstjyske.....	12
Referat Ertebølle.....	14
Referat Rørdal.....	15
Besøg i Höver og Misburg.....	16
Bog anmeldelse.....	17
Strandstensgruppens side.....	21
Fossilgruppens side.....	22
Information om Vendsyssel Stenklub.....	23
Billedsiden.....	24

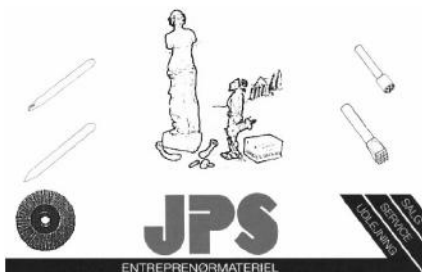
Stenklubbens stensav og slibemaskine

Kan lejes af medlemmer i perioder på to uger ad gangen.
 Priserne er: stensav 100 kr., slibemaskine 50 kr.
 slibebåndene 20 kr. pr. stk. (korn 400 og 600).
 Klubben har også en poléremaskine.

Interesserede kan kontakte Poul Erik Friis, tlf. 98 96 34 31.

Klubbens mikroskop kan lejes for 100 kr. for 14 dage. Ønsker om at leje mikroskopet rettes til Allan Andersen, tlf. 98 91 08 42. Mikroskopet skal afhentes.

STENHUGGER-VÆRKTØJ

Vandværksvej 25 . 9800 Hjørring . Tlf. 98928366 . 98928382

Formanden har ordet

Nu ligger der atter et frisk og ubrugt ”stenår” foran os, og jeg håber I alle er klar til at tage hul på det. Hvis vi skal se tilbage på noget af det nu godt brugte år, og det skal man vel her ved denne tid, så synes jeg, vi kan glæde os over mange fine ture ud i det danske landskab. Ikke mindst turen til Langeland, som jeg også nævnte i sidste nummer af Stendyngen. Jeg håber, det kommende år vil bringe lige så mange gode oplevelser. Vi har i bestyrelsen bestræbt os på at gøre udbuddet så varieret som muligt, vi vil jo gerne se rigtig mange af jer. Noget af det, jeg selv ser frem til, er turen til Norge i Kr.H.-ferien, det er jo ved at være nogle år siden, vi har været der, og jeg ved, at Henrik og Hanne har tilrettelagt en rigtig fin tur for os. Der er noget for både sten- og fossilfolkene, så husk at tilmelde jer. Der kommer også en lille weekendtur ud mod vest senere på året, det glæder jeg mig meget til.

Så er det jo også snart ved at være tid til generalforsamling. Jeg vil her opfordre alle til at møde op og herved få indflydelse i foreningen.

Til sidst vil jeg ønske jer alle og jeres familier et rigtig godt nytår, og jeg håber at se rigtig mange af jer på ture og møder i det kommende år.

Nye kontingentsatser

Det er nu tiden til indbetaling af årets kontingent. Med dette blad følger et indbetalingskort. Kontingentet bedes indbetalt på posthuset eller i banken inden generalforsamlingen d. 21. marts.

Husk, at generalforsamlingen sidste år vedtog en kontingentforhøjelse. De nye satser kan ses på side 23.

Kommende aktiviteter

Vi er nu klar med programmet for foråret 2009.

HUSK: Hvis det er et problem med f.eks. kørsel, så ring til turlederen eller et af bestyrelsesmedlemmerne. Der er altid nogen, der har en ekstra plads.

24. januar.....	Præparation
14.-15. februar.....	Kursus Folkeuniversitetet
26. februar og 12.marts.....	Fotokursus
2. marts (4 mandage 2 lørdage)	Kursus Folkeuniversitetet
21. marts.....	Generalforsamling
25. april.....	Tur til Kås Hoved
20.-24. maj.....	Tur til Oslofeltet
13.-14. juni.....	Tur til Thy

Mødekalender for strandstengrupperne

Strandstengruppe 1.

Tirsdag d. 20. januar kl. 19.00 hos Marie og Sven Madsen.

Tirsdag d. 17. marts kl. 19.00 hos Orla Thomsen

Møderne i april og maj er endnu ikke fastlagt.

Strandstengruppe 2.

Torsdag d.12. februar kl. 19.00 hos Tove Johansen.

Torsdag d. 5. marts kl. 19.00 hos Krista og Torben Dencher

Torsdag d. 2. april kl. 19.00 hos Else Marie og Jørn Almeborg

Torsdag d. 7. maj kl. 19.00 hos Henrik Arildskov

Mødekalender for fossilgruppen

Fossilgruppen har endnu ikke fastsat en mødekalender for foråret. Er du interesseret i at deltage i gruppen, er du meget velkommen til at tilmelde dig til:

Tommy Hatting Sørensen tlf. 98 39 20 84

eller mail til:

tommy.h.sorensen@mail.dk

Præparationsdag

Igen i år vil vi bruge en dag på at præparere lidt på de fossiler, vi har fundet i årets løb.

Det bliver igen en form for workshop, hvor vi hjælper hinanden og deler ud af vores erfaringer.

Medbring egne fossiler til at arbejde med samt det værktøj, I normalt bruger. Her nævnes nogle nyttige ting: Små pensler, gamle tandbørster, kniv, hobbykniv, tandlægeinstrumenter, små file, gravørpen el- eller trykluftdrevet, lup, luplampe, stereomikroskop og små eldrevne slibemaskiner som f.eks. Proxon.

Tid: Lørdag den 24. januar kl. 10–16

Sted: Strandfogedgården, Langelinie 2, Rubjerg, Løkken

Foto-workshop

Tag gode fotos af fossiler, sten eller mineraler i din samling

Vendsyssel Stenklub har gennem kontakt til Aalborg Fotoklub allieret sig med en erfaren amatørfotograf, som har tilbudt at give gode råd til fotografering af genstande i vores samlinger. Det drejer sig om opstilling, lysætning og indstilling af kameraet, så vi får det bedst mulige billede. Endvidere får vi tips til at fotograferer 'faste' genstande ude i naturen, fx med hensyn til belysning.

Workshoppen deles over to aftener for samme gruppe deltagere: én, hvor man får gennemgået teknikkerne, og én, hvor man samler op med spørgsmål og ekstra rådgivning, efter at vi har haft en mellemliggende øveperiode.

Tid: Torsdag den 26. februar og torsdag den 12. marts 2009, begge aftener fra 19.00 til 21.00

Sted: Aalborg Fotoklubs lokaler, Lilletoften 4 i Hasseris, Aalborg.

Instruktør: Cato Andersen, Aalborg Fotoklub

Tilmelding: Senest 5. februar 2009 med navn og telefonnummer til Susanne Schmidt, 98 18 53 66 / sschm@daks.dk

Medbring: Dit eget kamera (digitalt eller analogt) og gerne 5-10 objekter til fotografering

Max. antal deltagere:

12 (først til mølle-princippet)

Generalforsamling

Vendsyssel Stenklub indkalder til ordinær generalforsamling

Tid: Lørdag den 21. marts 2009 kl. 10.00
Sted: Hos Henrik Arildskov, Ilbjergvej 25, 9800 Hjørring

Foreningen er vært ved kaffe og rundstykker.
Efter generalforsamlingen vil vi tage en tur til stranden ved Hirtshals. Så husk passende påklædning, det kan være koldt på denne årstid.

Dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Fremlæggelse af formandens beretning
3. Fremlæggelse af foreningens årsregnskab
4. Forslag fremlagt af bestyrelsen
Bestyrelsen foreslår to ændringer i foreningens vedtægter, se forslagene herunder.
5. Indkomne forslag fra medlemmerne.
Forslag, der ønskes behandlet, skal være formanden i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen.
6. Fastsættelse af kontingent for 2010
7. Valg af bestyrelsesmedlemmer. På valg er Erik, Allan, Henrik og Tage.
Alle er villige til genvalg.
8. Valg af to bestyrelsessuppleanter
9. Valg af revisor og revisorsuppleant
10. Eventuelt

Vi håber, at medlemmerne møder talstærkt op og deltager i årets generalforsamling.

Forslag til vedtægtsændring

Bestyrelsen i Vendsyssel Stenklub foreslår ændring af vedtægternes § 1, således at den får følgende ordlyd:

§ 1 Navn og hjemsted

Foreningens navn er FORENINGEN VENDSYSSEL STENKLUB stiftet den 1. september 1986.

Foreningen er hjemmehørende i Aalborg Kommune.

Ændringen er markeret med fed. Tidligere lød teksten: Foreningens hjemsted og adresse er den til enhver tid siddende formands bopæl.

Årsagen til forslaget er, at Stenklubbens bestyrelse ansøger Aalborg Kommune om udlån af faste foreningslokaler. Foreningen opfylder med sin organisation og virksomhed alle betingelser for at blive godkendt som tilskudsberettiget forening, bortset fra det ene punkt, at den skal være hjemmehørende i Aalborg Kommune (der behøver ikke være en fast adresse). Før sagen kan behandles, skal der altså denne vedtægtsændring til.

Der er flere grunde til, at vi forsøger at skaffe faste lokaler til foreningens medlemmer:

1. Stenklubben får jævnligt tilbudt medlemmers samlinger, udstyr og fagbøger, som vil have stor værdi og anelse i klubben. Der er lavet udstillinger på basis af noget materiale, men det meste står sammenpakket hos bestyrelsesmedlemmer, og det synes vi er synd og skam. Det kunne gøre meget mere fyldest ved at blive stillet frem til brug for medlemmerne.
2. Bestyrelsen har tit drøftet fordelene ved at have egne lokaler til rådighed: Ud over at få plads til foreningens samlinger kunne vi tilbyde medlemmerne flere og hyppigere aktiviteter: workshops med præparation og stenslibning, møder, studiekreds-arbejde osv.

Der er lidt økonomi i at få stillet lokaler til rådighed: Kommunen afholder udgifter til skatter, afgifter, forsikring og alarmabonnement, el, vand og varme samt vedligehold og rengøring. Til gengæld betaler foreningen et årligt gebyr på 100 kr. pr. m², et beløb, vi godt mener, klubben kan klare ved et passende beskedent pladskrav.

Forslag til vedtægtsændring

Bestyrelsen i Vendsyssel Stenklub foreslår ændring af vedtægternes § 6, således at den får følgende ordlyd:

§ 6 Bestyrelsen

Foreningen ledes af en generalforsamlingsvalgt bestyrelse på **5-8** medlemmer. Valgene gælder for 2 år, og hvert år afgår henholdsvis **2-4** og **3-4** medlemmer (første år efter lodtrækning). Genvalg kan finde sted.

Ændringerne er markeret med fed og går udelukkende på antallet af medlemmer, som vi ønsker udvidet til 8. Som konsekvens rettes antallet af medlemmer på valg til max. 4.

Årsagen til forslaget er et ønske om at tilknytte en web-redaktør til bestyrelsen. Hør mere på generalforsamlingen.

Mød op på generalforsamlingen og vær med til at bestemme.

Bestyrelsen

Turen går til Kås Hoved

På den vestlige side af Salling ud mod Limfjorden ligger den markante klint, Kås Hoved, der fremviser lag fra såvel Elster-, Saale- som Weichsel-istiden samt fra dele af de mellemliggende interglaciale tider. Det er få steder i landet, man har en så komplet lagserie, så alene af den grund er klinten et besøg værd.

Og så er der sten, så det batter. Her er der rige muligheder for at få suppleret sin samling, ikke mindst med norske ledeblokke. Fossiltførende blokke kan også findes, og det er værd at bemærke, at klinten kun ligger ca. 10 km fra kendte, oligocæne lokaliteter som Brøndum med de kendte "Brøndum-blokke" og Sesterodde, der indtil nu har "afgivet" et par danekræ i form af hvalkranier. Så mød op - kære stenvener - til en givtig aprildag på en ny og spændende lokalitet.

Klinten er grundigt beskrevet i "Geologisk set, Det mellemste Jylland".

Turens længde er ca. 4-5 km.

Husk regntøj, gummistøvler, solid hammer og mejsel samt mad og drikke.

Tid: Lørdag d. 25. april kl. 10.00

Sted: Vi mødes på P-pladsen ved Virksund-dæmningen.

Turleder: Henrik

Tilbehør til slibning

Vi har slibemaskiner, tromler, vibratorer, stensave

Vi har slibepulver, rå sten, sten i skiver, rå rav

Vi har indfatninger, både forsølvede og sterlingsølv

Vi har arbejdende værksted, ravmuseum m. fossiler

Vi sender gerne katalog over maskiner og tilbehør

Ravsliberen

Frants Kristensen

Algade 12a

9300 Sæby Tlf. 98 44 55 27

Turen går til Oslo-feltet

Vendsyssel Stenklub arrangerer i år i Kr. Himmelfartsferien en tur til det legendariske Oslo-felt.

Turen tilrettelægges af Hanne Glassau og Henrik Arildskov og vil tilgodese deltagere, der interesserer sig for mineraler, fossiler og ledeblokke.

Oslo-feltet er i geologisk forstand et unikt område med fossilrige, kambro-siluriske lag i kombination med permo-karbonske vulkanitter samt hydrotermiske mineraldannelser.

Programmet omfatter følgende:

1. Besøg i sølvminerne og museet i Kongsberg. Selv om området ligger uden for det egentlige Oslo-felt, er det så spændende og berømt, at vi tager det med.
2. Besøg i Holmestrand-området med flotte mineral-lokaliteter.
3. Besøg i fossil-mekkaerne Slemmestad og Fiskum med muligheder for at finde forskellige typer af trilobitter, graptolitter og brachiopoder.
4. Besøg i de berømte calderaer, Bærum og Ramnes, hvor der kan indsamles blokke af rhombeporfyr, rektangelporfyr, syenitporfyr samt rariteter som sørkedalit og apotroctolit.
5. Besøg i Vestfold, hvor der kan indsamles blokke af rektangelporfyr af typerne Ende og Soa.

Vi skal bo i hytter på Drammen Campingplads, der ligger centralt i forhold til ekskursionsmålene. Hytterne har plads til 4 personer, men kan også lejes af enkeltpersoner eller par. Spisning klarer vi i fællesskab, men hvis det ønskes, kan man arrangere det selv, da der er køkkenfaciliteter i alle hytter.

Turen foretages i egen bil, hvor vi forsøger at fylde bilerne op og dele udgifterne. Overnatning plus fægebillet samt entre i sølvminen vil beløbe sig til ca. 1100 kr pr. person, hvis man er 4 personer pr. hytte og pr. bil. Er der 2 pr. bil og pr. hytte bliver udgiften ca. 2000 kr pr. person. Dertil kommer udgifter til fortæring og bilkørsel.

Uanset hvilken model man vælger, lover vi fuld valuta for pengene.

Tid: Vi mødes d. 20. maj kl. 11.45. Vi er hjemme igen den 24. maj kl. 21.45.

Sted: Color-terminalen i Hirtshals.

Tilmelding: Snarest og senest d. 10 februar til Henrik, tlf: 96781187 eller email: rejseholdet@privat.dk

Tur til Thy – forvarsel om weekend-tur i forsommeren (13.-14. juni 2009)

Stenklubben planlægger et sommerbesøg i Thy. Da de fleste af os har en del kilometer at tilbagelægge, før vi når så langt mod vest, vil det være praktisk at benytte lejligheden til at se flere geologiske lokaliteter. Vi forsøger bl.a. at få en aftale med 'NordsøRal' ved Thyborøn, at få adgang til en af de kalk-grave, der findes i området, og vi har planer om at kigge på kystklinten Odby Klint på Thyholm. Det enorme område med klithede, som nu er udnævnt til nationalpark, er et yderst spændende landskab i sig selv. Der vil være emner for såvel fossil- som steninteresserede.

Så mange besøg må nødvendigvis strække sig over to dage. Vi har derfor fået en aftale i stand om overnatning i et lille sommerhus ved Lyngby mellem Agger og Nørre Vorupør. Med lidt god vilje og enkle krav hos deltagerne kan det rumme ca. 8 personer. Derudover kan man opstille telt eller have camper med. Lille beløb til dækning af fælles måltider må påregnes. Det er muligt at tilmelde sig til overnatningen allerede nu.

Nærmere program følger i maj-nummeret, og er man ikke lige til det med overnatning, kan man selvfølgelig kvit og frit være med på tur den ene eller den anden dag – eller begge!

Susanne m.fl.

Kurser ved folkeuniversitetet i Aalborg

I samarbejde med Vendsyssel Stenklub afholder Folkeuniversitetet følgende kurser:

Bjergartsdannende mineraler

ved Lektor Hans Dieter Zimmermann, Geologisk Institut, Aarhus Universitet

Tid: 14. februar kl. 12.00-18.00 og 15. februar kl. 10.00 - 16.00

Sted: AAU, Strandvejen 12-14, Plan 2, lokale 309

Jyske strandsten

ved seniorforsker, lektor Palle Gravesen.

Tid: 4 mandage kl. 18.00-20.30 (2/3, 9/3, 23/3, 30/3)

og 2 lørdage kl. 8.00-ca.18.00 (18/4, 9/5 - ekskursioner)

Sted: AAU, Strandvejen 12-14, Plan 2, lokale 309

Tilmelding og detaljeret kursusprogram: www.fuaalborg.dk
eller

Folkeuniversitetet i Nordjylland, Badehusvej 20, 9000 Aalborg
Tlf. 98 16 75 00

Referat fra Geologiens Dage

Hvert andet år afholdes der Geologiens Dage. I år var det den 27. og 28. september. Vendsyssel Stenklub bidrog med et arrangement lørdag den 27. september, som vi havde kaldt: Travetur ved Lønstrup Klint.

Vi mødtes ved Strandfogedgården, hvor vi først så lidt på udstillingen om Stenklubbens gøren og laden, en meget fin lille udstilling, der fortæller meget om den bredde af stenrelaterede emner, vi dækker.

Derefter rykkede vi ind i Museets fine nye udstilling om netop Lønstrup Klint. Her holdt Henrik et lille foredrag om klintens opbygning og udvikling. Det er jo en dynamisk klint, som havet og vejret hele tiden forandrer.

Men vi skulle jo også se lidt på den ægte vare, og nu havde vi jo kaldt det en travetur, så vi kørte op til Lønstrup, hvor vi i et frisk blæsevejr gik langs klinten ud til Mårup Kirke. Der var stranden så smal, at vi ikke havde mod på at gå længere, det ville jo være fælt at gå i vand til knæene på tilbagevejen. På det tidspunkt havde vi jo også fået et godt indtryk af klinten og naturens kræfter. De fleste fik også samlet lidt Saxicava muslinger,

som findes i en sandaflejring fra istidens Yoldiahav.

Vi vendte tilbage og spiste vores frokost på P-pladsen. Nogle kørte derefter hjemad, og andre tog lige en lille bytur i Lønstrup, nu vi var der. Tak til Henrik for en dejlig frisk efterårstur.

Tommy

På efterårstur i det nordøstjyske

Lørdag formiddag mødtes vi med de gæve vendelboer ved indgangen til det store hul i Rørdal. En ansat fra virksomheden skærpede vores appetit ved at vise os en flintblok med de fineste små Galerites søpindsvin som han for nylig ”bare lige havde samlet op”! Inde på området parkerede vi ved skrænten ved transportbåndet og jagten gik straks i gang. Det var en våd og smattet omgang, men der var hurtig gevinst i form af små fine aftryk af brachiopoder og muslinger. Også større dele – og enkelte hele – Echinocorys søpindsvin kom frem i dagens lys, alt sammen skrøbelig og sart idet kalken de lå i, var porøs. Troels fandt et meget fint aftryk af et Stereocidaris søpindsvin, som ved forsigtig præparering viste sig at indeholde brudstykker i form af sammenhængende plader fra to søpindsvin og bagsiden af et tredje. Mit bedste fund, var da jeg flækkede en kalkblok, og der da faldt en brachiopod – Carneithys – ud, med hel skal.

Efter fælles stående frokost ved bilerne, hvor vi naturligvis beundrede de øvrige fund, bl. a. et par store, hele Echinocorys, gik vi hen til den ”gamle” skrænt, hvor der også blev fundet hele svin af betydelig størrelse, Troels var igen heldig, han fandt et meget stort søpindsvin, et Echinocorys 8 cm højt, og 9 cm i diameter. Der blev også fundet en del svampe, og Tage fandt en fin, større kølle siddende i flint. Da vi gik tilbage til bilerne, var det et fantastisk skue at se vandets blå farve mod de hvide skrænter, eftermiddagssolen skinnede på landskabet og vi kunne sagtens bilde os selv ind, at vi var i et fremmed land.

Fra Susanne fik vi gode råd om, hvor vi kunne tage på fossilture i området, og vi tog afsked med de rare mennesker. Det er altid en fornøjelse at være i selskab med jer fra Vendsyssel Stenklub.

Søndag gik turen til Mors, vejret var skiftende med heftige byger og vindstød, så sejlturen over Feggesund gav en gratis bilvask af Limfjordens salte vand. Vi kørte til Flade for at besøge Ragna og Alex, hvor vi nød formiddagskaffen med en formidabel udsigt over store dele af det sydlige Mors. Derefter gik turen til Ejerslev, dog uden de helt store fund. Da vi herefter kørte til Ejerslev Havn, kom regnen styrtende ned over os, så er det rart at sidde i en tør bil og

nyde frokosten. At søge efter fossiler langs kysten var også umuligt, da det var højvande, så vi returnerede til sommerhuset.

De følgende dage gik turene bl.a. til Mårup Gamle Kirke, stranden ved Hirtshals med håb om at finde Jurablokke – dog uden held – til Mulbjerg ved Dokkedal, rundt om Mariager Fjord med stop ved stranden ved Dania, hvor et par søpindsvin var at finde, til Mjels, hvor vi fik lov at søge i et kalkbrud. Som i Rørdal var der fedtet og smattet. Troels var dog igen heldig, han fandt et fint aftryk af en ammonit og en næsten hel Scaphites. Sejlflod Kridtø blev beset i det fineste solskinsvejr,

og en dag gik turen igen nord om Limfjorden til Klim Bjerg ved et nedlagt kalkbrud. Det blev en af feriens store oplevelser: mange fine køller og bryozoaer, små kalksvampe, søstjernefragmenter, ”brachiopodeland” med mange Neoliothyrida, små fine Salenia søpindsvin og for mit vedkommende turens bedste fund i form af et perfekt Phymosoma siddende på en sokkel af flint. Jeg blev bare så glad! Næsby Dale Strand besøgte vi efter en gåtur gennem en dramatisk erosionsdal, vinden var stik vest, vandet blev pisket til skum, regn og rusk – men med den rette påklædning var det en herlig tur med udsigt til Livø og flere fund af søpindsvin i flint.

Skagen med det spændende Kunstmuseum, fisk til frokost og gåtur ved Grenen var en stor oplevelse. At 5 sæler i selskab med skarver og hidsige måger den dag havde valgt at lægge sig på en bunker var bare en herlig oplevelse. Der blev taget en del billeder. Lyset var også med os, sådan en dag forstår man, hvad malerne mener med det specielle lys på Skagen. Hjemturen gik over Tolne og det bakkede landskab deromkring, videre gennem dele af den jyske ås med lyngbakker, slugter, skrænter, enge og moser, alt sammen i skæret af den sene eftermiddagssol, jo, Danmark er dejlig, også i november.

Aalborg blev også besøgt, vi nød udsigten til og fra Lindholm Høje, blev overrasket over, at der er bygget boligblokke ved et af de nedlagte kridtbrud i Nørresundby. Beboerne har den dejligste udsigt til den vandfyldte grav og de lyse skrænter, vi så Cimbertyren klædt i rødt og hvidt i anledning af en bestemt fodboldkamp, og kørte derefter til Gjøll, hvor landskabet er præget af flade enge og aldeles uden chancer for at lede efter fossiler!

På alle vore ture havde vi følgeskab af ” Geologisk Set - Det Nordlige Jylland” , ” Danmarks Fredede Områder” – og Susannes anvisninger. Det hele gjorde, at det blev en fantastisk oplevelse at holde ferie i denne dejlige del af vores lille land.

Referat fra Ertebølle 25. oktober

På trods af en skræmmende vejrudsigt og et konkurrerende arrangement i Messehallerne i Års var 16 friske stenfolk mødt op kl. 10 i Ertebølle. Vejret var klart, frisk blæsende. Henrik gav en kort orientering inden jagten, ledeblokke til højre for trappen og fossiler til venstre.

Klinten består af skiftende lag af moler, cementsten og vulkansk aske. De enkelte askelag er så karakteristiske, at nogen af dem kan genkendes på Fur og Mors.

De fossilbærende lag af cementsten følger askelagene, og man kan derfor ud fra askelagets nummer opstille forventninger til fossilfund i de tilstødende lag. I de 24 år, hvor vi har boet i Farsø, har vi jævnlige besøgt klinten. Den har undergået store forandringer, idet fjordens vand har gnavet kraftigt i foden. Samtidig har kildevæld i det plastiske ler været med til at nedbryde profilet.

Det er sådan, at de jernstensformationer, hvor vi tidligere indtog vores medbragte mad, nu er forsvundet langt ude i vandet. Da overfladen af klinten hælder mod øst, har nedbrydningen medført at "Bjerget" har tabt i højde. Skønmæssigt mener jeg, der er gnavet 25 meter af profilet og det har tabt 5 meter i højden i den tid, vi har holdt øje med den.

Det betyder så til gengæld, at der altid er nye fund at gøre. Lige meget hvor omhyggeligt man har gennemgået de tre kilometer langs foden af skrænterne, er der altid nye og gode fund at gøre dagen efter. Og turen er altid ny, fordi vandet står meget forskelligt, og lyset veksler med vejret.

Der er mange norske blokke at finde, og det er til at forstå (det norske isfremstød i Weichselistiden). Der optræder også en del blokke fra Dalarne (nordøstisen) og fra Østersøen. De sidste kan vel kun forklares ved istransport under en tidligere istid, idet de baltiske isfremstød aldrig nåede vores kanter under den sidste istid.

Fra Norge blev der fundet: flere typer af rhombeporfyr, larvikit, tønsbergit, nordmarkit og osloignimbrit.

Fra Dalarne en flot klittberg-ignimbrit og en stor flot venjan-porfyr. Fra Østersøen ringkvartsporfyr, prikgranit, og en ignimbritisk rød østersøkvartsporfyr.

Derudover en skriftgranit, som nok ikke kan stedfæstes.

Fossilfundende var tæger, fiskeskæl og et stykke træ uden brændværdi.

En herlig dag med gode oplevelser. Vi mangler nogle unge arvtagere. Var det ikke en ide at invitere børn eller børnebørn med, når der bliver en passende tur?

Torben Dencker

Referat fra Rørdal

Vejret er ikke det bedste. Men hvad betyder det? En tur til Rørdal har efterhånden udviklet sig til en integreret del af foreningens årsprogram, og den trækker fossil-nørder uanset hvordan vejrguderne arter sig. For her er der noget at komme efter. Også denne klamme novemberdag, hvor bilerne på vej ind og ud af graven forvandles fra normalt udseende køretøjer til gulhvide spøgelse, der vækker opsigt såvel i byen som på landevejen.

Det er Aalborg Portlands markante visitkort, som dagen efter kræver en sveddropende indsats med vand og børste. Pyt, det blev nemlig som sædvanlig en fin tur med mange, fine fund.

Indledningsvis præsenterede en af virksomhedens medarbejdere os for en flintblok med indtil adskillige søpindsvin. Den udsendte ”en duft” af danekræ og fik selv de mest søvnige deltagere til at spærre øjnene op og få fossilfeber.

Efter en kort introduktion fra foreningens faste ”Rørdal-guide”, Tommy, gik jagten ind. Og den var ikke forgæves. Masser af søpindsvin – hvoraf flere i mega-størrelse, brachiopoder, søliljestilke mm. så dagens lys og vakte berettiget glæde.

Tunge rygsække tyngede bilerne godt ned i det smattede kridtblader, da vi forlod kridtgraven efter endnu en storslået oplevelse i Rørdal.

Henrik.

Efterlysning:

Vendsyssel Stenklub har et fint samarbejde med Aalborg Portland. På fabrikken har man et mini-museum. I samarbejde med museet har Vendsyssel Stenklub tilbudt at supplere museets samling med nogle af de fund, foreningens medlemmer har gjort i kridtgraven.

Har du fossiler, som du kan afse til dette initiativ, hører vi gerne fra dig. Kontakt Tommy på tlf. 98 39 20 84

Besøg i Höver og Misburg

Fredag den 15. august

Turen var arrangeret af Linda Lægdsmand, Jysk Stenklub, med Vendsyssel Stenklub som vedhæng.

Der deltog en minibusfuld fra hver stenklub, 17 personer i alt. Aalborg-bussen startede ud ca. kl. 7.00, med en lille forsinkelse, vi skulle lige have fundet de 2 sidste turdeltagere! Med Tommy som chauffør gik det rask nedover, og vi nåede Fleggaard før folkene fra Århus. Derfra videre gennem Elbtunnellen uden at holde i kø, et lille stop undervejs og vi fandt frem til B&B-hotellet i Hannover, hvor vi skulle bo. Det kunne godt betale sig at give lidt ekstra for hotellet i forhold til Formel1-hotellet, som vi plejede at bo i. Plejede?, ja for mange af især Århusfolkene havde været i området gentagne gange på Lindas fine ture. Kort efter ankom Århusbussen, og vi kunne få sagt pænt goddag til alle deltagerne. Vi blev indkvarteret, afprøvede gårdhaven og tog denne og den følgende aften hen på den græske restaurant Plaka, hvor vi både fik god og rigelig mad og udsøgt betjening. Så var der lige tid til en godnatøl og en snak, inden vi blev sendt i seng.

Lørdag den 16. august

Denne dag stod der kalkmergelgraven ved Höver på programmet. Vi fik morgenmad af lidt bedre kvalitet end på Formel1-hotellerne. Derefter kørte vi ind til cementfabrikken nær kalkgravene. Her kunne vi beundre og savle over en ny udstilling. Det kunne konstateres, at der stadig var mulighed for at forbedre ens samling! Der blev også handlet lidt: fossilhæfter fra Höver/Misburg-området og fossilhæfter med de flotte jurafund fra Sengenthal skiftede ejere. Så var tiden inde til at køre i graven! Kalkgraven ændrer sig hele tiden: hvor er der gravet for nylig, hvad er gravet væk siden sidst og hvor skal man i det hele taget satse/begynde? Fundet blev der, både i det nygraveede og på de steder, hvor tingene var blevet skyllet frem. Af fund kan nævnes forskellige svampe, som på denne lokalitet virkelig er forskellige, søpindsvin, både store Echinocorys og Micraster, samt små Galeola og Offaster, en del vættelys, muslinger, brakiopoder og koraler blev det også til, lidt fiskerester, og enkelte ammoniter og nautiler blev også fundet. Vi havde en god dag med godt vejr, lidt snak blev det også til, når vi ellers kunne løsrive os fra samleriet. Höver har til tider været bedre, men alt i alt var det ok, særligt for dem, som ikke havde besøgt stedet før. For dem, som ikke havde fundet nok, kunne der også købes fine, rensede fossiler, især søpindsvin, til en rimelig pris. Tilbage til hotellet var der lige tid til at beundre hinandens fund, at drikke en enkelt genstand, samt at få et tiltrængt bad. Så en lille køretur til restaurant Plaka igen, med mulighed for at blive godt fodret af. Igen en godnatøl og lidt snak, inden vi atter blev smidt i seng.

Søndag den 17. august

Tid til at besøge kalkmergelgraven ved Misburg. Graven er kæmpestor og bliver til stadighed større.

Ned ad en stejl rampe langs med et transportbånd og videre ud i graven. Til venstre var der nygravet og chancer for ammoniter, til højre var der ikke blevet gravet i et stykke tid, men stadig med chancer for gode fund, bl.a. af solsvampe. Vi fordelte os ligeligt til begge sider og jagten kunne gå ind. Ammonitfund var det sparsomt med, til gengæld fandt Erik et flot vættelys, stort og af en sjælden type, der blev også fundet flere hele solsvampe. Derudover kan nævnes søpindsvin som Galerites og Micraaster, forskellige svampe, muslinger, snegle (der ikke er så almindelige i mergelkalken), søtænder, brakiopoder, flere vættelys, plader fra langhalse, enkeltkoraller og calcitkrystaller. Mange af fossilerne lå løse i den opharvede mergelkalk, andre fossiler skulle bankes fri af kalkblokkene, f.eks. solsvampene. Efter megen indsamling og enkelte pauser samlede vi ved busserne efter den hårde opstigning fra graven. Undertegnede forlod kort herefter selskabet og tog videre til Normandiet via Antwerpen. Turen endte for mit vedkommende først lørdagen efter med en tur til Lodbjerg (se forrige nummer af Stendyngen!).

Tak til Linda for en godt arrangeret tur, tak til chaufførerne og tak til deltagerne for forholdsvis god ro og orden.

Tage Burholt

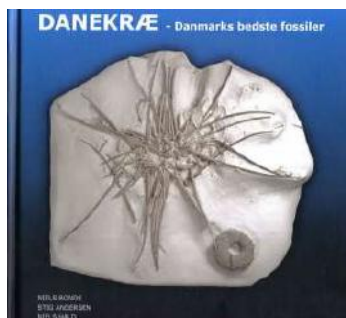
Bog anmeldelse

Danekræ – Danmarks bedste fossiler. Bog anmeldelse af Tage Burholt

Danekrælovgivningen har haft stor betydning for interessen for fossiler, positivt såvel som negativt.

Inden for sidstnævnte kategori må nævnes det triste ved at afhænde ens "klenodie" til en uvis skæbne. Bliver fossilet væk undervejs, bliver det "ødelagt" under præparationen, bliver det blot gemt væk i kælderen under Geologisk Museum eller solgt i museumsbutikken? Det sidste er næppe forekommet!

Danekræene har også intensiveret "kampen" om de bedste fossiler og til tider medført en egentlig dusørjagt. I sidste ende er strandene blevet mere fossiltomme. Det negative opvejes dog af det positive. Danekrælovgivningen har medført en øget almen interesse for fossiler og samtidig er forskningen inden for palæontologi skærpet i en tid, hvor den geologiske forskning mest synes at vedrøre olieefterforskning.

ISBN 978-87-02-04985-5

Ens "klenodier" bliver behørigt beskrevet, fotograferet og udstillet eller publiceret til en større samlerkreds og offentlighed og dermed et stort plus for alle!

En flot anlagt udstilling på Geologisk Museum i 2000 med udvalgte danekræ bidrog også til at øge interessen for fossiler. Det næste skridt var så at udgive en bog om danekræ. Det er således i nogle år, vi med spænding har ventet på denne bog. Bogen har dog sandelig været værd at vente på!

Bogen:

Det første, jeg bemærkede ved bogen, var den flotte trykkekvalitet udført af Narayana Press i Gylling, det indbydende layout, de mange flotte billeder og det praktiske format.

I bogen findes ud over en inspirerende og informativ tekst yderligere information i de mange gode bokse. Et fint eksempel er boksen på s. 46-48 om Mosasaurer.

Der noget at hente for alle fossilinteresserede, begyndere såvel som øvede.

En sjov nyskabelse er de mange stereofotos, som man roligt kan øve sig i at kigge på!

Forfatterne:

Det skinner igennem, at forfatterne alle er meget kyndige på hver deres felter:

Niels Bonde med sit indgående kendskab til fisk og andre hvirveldyr.

Stig Andersen med sit enorme kendskab til insekter, fossile såvel som nulevende.

Sten Lennart Jakobsen som dygtig præparator og fotograf og med stor kendskab til krebsdyr og andre dyr fra kridt og kalk.

Niels Hald har en vigtig rolle som administrator med at holde styr på alle de mange fund og foretagne evalueringer af disse.

Bogens inddeling:

Allerførst en tidstavle og de første flotte fotos som der er i alt 450 af.

De indledende afsnit består af; et forord; et afsnit omkring Danekrælovgivningens opståen (en tyskers fund betød, at lovgivningen endelig kom på plads); museumslovens betydning; under afsnittet "hvilke fund er danekræ"? fremgår det at i alt 60 % af danekræene er insekter og fisk, dette faktum afspejler sig naturligt nok i vægtningen af beskrevne fossiler i bogens hoveddel; derefter følger et afsnit om hvad fundene fortæller (noget om livet gennem 4 milliarder år, meteoritter, bjergarter og mineraler); lidt om forskning, f.eks. den omfattende udforskning af molerets insektfauna og om udstillinger; under afsnittet findere og fundsteder bemærkes det, at over 60 % af danekræene er fra Mors og Fur, at der er ca. 130 findere, hvoraf 2 har fundet over 40 %; i det sidste af de indledende afsnit, Jorden og tiderne, gennemgås bl.a. stratigrafi, biostratigrafi og absolutte aldre i et historisk tilbageblik.

Bogens hoveddel er fund og aflejringer. Det er her, at danekræene gennemgås. Der startes traditionelt med de ældste lag først. Der gives en kort beskrivelse af de geologiske forhold ved hver tidsperiode. Dette betyder, at der foretages en geologisk vandring hen over Danmark, startende på Bornholm, bevægende sig hen

over Sjælland og Fyn, videre ind over Jylland, op mod Mors og Fur, en drejning mod sydvest, for at ende længst mod sydvest, helt nede ved grænsen.

De sidste afsnit omhandler indsamling og præparation, herunder konservering af pyritholdigt materiale. Til sidst lidt afsluttende bemærkninger med kredit til bidragsydere til bogen og til danekræfinderne, der også ses listet med sidehenvisninger til alle fundene. Til sidst en omfattende litteraturliste, med en kort dansk "oversættelse" og til slut et skema med danske aflejringer.

Ros og ris:

Ligesom de udvalgte danekræ er af udsøgt kvalitet, er billederne det også. Prøv f.eks. at kigge nærmere på floringen på s. 139, gødningsmyggen på s. 164 eller fiskehovedet på s. 171. Billederne er så skarpe, at de sagtens kan forstørres op, f.eks. med en lup! Der er dog også undtagelser: billedet af et tibenet krebsdyr, DK 469 på s. 70 tager sig ikke rigtigt ud, måske skulle det være forstørret mere op, med fokus på deludsnit? En beskrivelse af en kæbe af en makrelfisk med tilhørende billede (DK 100) s. 173 er presset ind mellem 2 andre danekræbeskrivelser. Under denne proces er billedet beskåret så meget, at det ikke ligner det egentlige danekræ, se Niels Bonde's artikel "Plastisk ler, fisk og danekræ" i Varv. Billedet s. 106 af en (udstoppet?) isflugl er bare kedeligt.

Fossiler kan være lidet i øjnefaldene: DK 148 (s. 22), en tandplade af havmus, ligner i virkelighedens verden en fugleklat på en sandsten, og pindsvinefisken på s. 85 (DK 74) er kun 1,7 cm. Det er eksempler på fossiler, der gør sig klart bedre i en flot bog end hos en privat samler eller på en udstilling.

Billedet på s. 149 viser, at det kan være svært at kløve cementsten i 2 dele! Billedet af afdøde Erik Fjeldsøe Christensen på s. 204 er noget misvisende, idet de fleste i dag anvender en smedehammer ("morshammer") ved kløvningen af cementsten.

Man kan være uenig i metoden med at udsyre fossiler og så lave aftryk, men de gør sig utroligt godt, se s. 4-5 og sammenlign med originalen s. 67 (DK 477). De andre fossiler på s.67-68 er også meget vellykkede afstøbninger. Jeg håber dog, der også er bevaret et stykke af DK 477 uafsyret.

På billederne er der ofte markeret sort og hvide pile og bogstaver. Brugen er ikke konsekvent, nogle af markeringerne kan være svære at få øje på, f.eks. sort på gråt på s. 187 (DK 28), i nogle tilfælde er de svære at få øje på, fordi de mangler! Se s. 113 (DK218) og s. 207 (DK 473). Sort tekst på lysviolet fossil-baggrund (litteraturlisten) er også svær at læse (for nogle).

På siderne 21, 105 og til dels på 162 er der figurplancher fra perioderne. Dette er en god idé som en indledning til hver tidsperiode, 1 enkelt- eller bedre 1 dobbeltside. Men disse figurplancher mangler i øvrigt.

Lidt faglige bemærkninger: På s. 147 står det at læse, at "stankelben er de mest almindelige tovinger" (i cementsten). Er det ikke fluer, der er det? På samme side er det anført, at "dansemyg er de mest almindelige tovingede insekter i baltisk rav". Her mener jeg, det klart må være svampemyg, der er mest almindelige! I samme åndedrag må nævnes: "ravet indeholder ingen typiske tropiske og subtropiske insektgrupper" (s. 162). Hvad med termitter?

Udtrykket ”meget almindelig” om fund af løvgræshoppe i moler (cementsten) s. 123 skal ikke tages alt for bogstaveligt! Ordet almindelig ville passe bedre på bredtæger, fluevinger og strømsild.

For dyre- og plantegrupperne gælder, at det er lidt uklart i hvilken rækkefølge de præsenteres, desuden varierer det lidt i de forskellige afsnit.

På side 207 anvendes begrebet binokulært mikroskop. Der er egentlig tale om en stereolup, det hedder den i hvert fald ofte, hvis man ønsker at købe en sådan, f.eks. hos DanFauna.

Der fremkommer i bogen også lidt ris til fossilsamlerne: nogle forsømmer at nummerere og etikettere fundene, således at der kan drages tvivl om, hvor og i hvilke lag de er fundet. Så er der tilhugningen af fundene på findestedet; det går tit galt. Matrix omkring fossilet bør først fjernes under mere kontrollerede forhold.

Lidt småfejl, som der i øvrigt ikke er mange af: på s. 14 er der en gal sidehenvisning (s.223-224, ej kun 224), og en overskrift fra side 186 har sneget sig delvist om på side 185.

Hvad nu?

Moleret, der er vægtet højt i denne bog, er internationalt en vigtig aflejring i forståelsen af fiskenes, fuglenes og insekternes udvikling i tidlig Eocæn, både fordi de 3 dyregrupper er sjældne andre steder, og fordi bevaringstilstanden er så god i cementsten. Der er f.eks. skrevet mange artikler om insekter, se litteraturlisten. Forskningen i molerets plantefossiler halter derimod noget bagefter. Det ville være ønskværdigt med en større forskningsindsats på dette område.

Hvad skal så følge denne bog?? Danekræ 2 eller noget helt andet? Siden bogen var klar til trykning, er der fundet flere fossiler i topklasse, f.eks. skildpadder, fund, der sætter spørgsmålstegn ved den sidste del af bogens titel, nemlig Danmarks bedste fossiler.

En anden type efterfølger til bogen kunne være en internetside med billeder og beskrivelser af alle danekræ. En sådan side vil være en stor hjælp til at vurdere, om ens flotte fund er mulige danekræ, dvs. er de allerede fundet, måske endda i en bedre kvalitet?

Andre efterfølgere kunne være bøger om alle molerets fisk og insekter.

Nu har vi en lovgivning omkring danekræ, der sikrer værdifulde fund. Så mangler vi blot en lovgivning, der sikrer de geologiske lokaliteter! Der er mange eksempler på ødelæggelse af disse, f.eks. opdyrkning af dele af rimme-dobbelandskabet på Skagens Odde og lukning af gamle råstofgrave, f.eks. tidligere teglværksgrave med oligocænt glimmerler.

Konklusion: Bogen er fremragende, der er både en flot billedside og en spændende og inspirerende tekst. Fejl er der ikke mange af, så det er en bog, man vender tilbage til mange gange! Bogen er faktisk uundværlig, uanset om du interesserer dig lidt eller meget for fossiler!

Titel: Danekræ – Danmarks bedste fossiler (ISBN 978-87-02-04985-5)
af Niels Bonde, Stig Andersen, Niels Hald og Sten Lennart Jakobsen.
225 sider, 600 illustrationer, indbundet. Gyldendals forlag. Pris kr.349

Strandstensgruppen

Påskallavik-porfyr

- en skønhed fra Småland -

Påskallavikporfyr er en såkaldt gangporfyr med hjemsted i Småland. Grundmassen er tæt-finkornet og helleflintagtig med grålig, brunlig eller rødviolet farve. Feldspatstrøkornene er ofte tablettformede og fra 5 til 30 mm store. De er tit zonare med en ring af plagioklas. Kvartsstrøkornene er 2-6 mm store og ofte med en klar, blålig farve. Mørke mineraler udgøres overvejende af biotit.

Som de øvrige smålandsporfyrer har påskallavikporfyren været udsat for bjergtryk efter sin dannelse. Det viser sig ved, at feldspatstrøkornene har afrundede hjørner og ofte er knækkede. Desuden kan der være en ret udpræget strikning, især i de mørke mineraler.

Påskallavikporfyr er en fortrinlig ledeblok, der særlig hyppigt findes i landets sydøstlige egne. Den er dog på ingen måde ualmindelig som strandsten i det nordjyske, hvor der jævnlige findes flotte eksemplarer langs Limfjorden og ved Hirtshals Klint.

Porfyren kan forveksles med 2 andre smålandsgangporfyrer, nemlig Sjögelöporfyr og Emarp-porfyr. Ved hjælp af en lup og Per Smeds "Sten i det danske landskab" er det dog muligt at skelne typerne fra hinanden.

Såvel påskallavikporfyr som de øvrige nævnte typer kan ses på Stenklubbens billedside: www.picasaweb.google.com/stenklub.

Påskallavik-porfyr 12 cm.

Fossilgruppen

Coeloma

Krabbe (Coeloma sp.)

Krabber hører til de tibenede krebsdyr (Decapoda), hvor de udgør en særlig gruppe, nemlig de ægte krabber (Brachyura). De første krabber dukkede op i Juratiden, decapoderne er lidt ældre (fra Trias). Som de flest andre krebsdyr har de ikke ændret sig meget, siden de dukkede op i fortiden, og de fleste fossile former er derfor nært beslægtede med de nutidige.

Slægten *Coeloma* ligner da også både den nulevende strandkrabbe og andre fossile krabber som *Dromiopsis* fra Fåkse-kalken (Dan), *Glyphithyreus* fra det eocæne plastiske ler og andre krabbearter fra det samtidige London-ler. *Coeloma* kendes på det brede, næsten firkantede skjold, som deles af længdefurer og tværfurer i 5 forreste og 3 bagerste afsnit. Slægten findes både i oligocæne og i miocæne lag, hvor den kendes bedst fra de berømte krabbepoller, der bl.a. findes ved Mogenstrup. Her findes krabbepollerne løse på stranden, hvor de er vasket ud af det sorte glimmerler. Krabben kan herefter blotlægges ved et let slag med en hammer. Det kan let gå galt: krabben kan deles på en uheldsmæssig måde eller splintre i mange dele. Et alternativ er at præparere krabben fri med en trykluftdrevet præparer nål. Det kræver tålmodighed, men giver et imponerende resultat: en krabbe med alle detaljer fuldt synlige.

Vendsyssel Stenklubs bestyrelse:

Formand	Tommy Hatting Sørensen tlf. 98 39 20 84 E-mail:tommy.h.sorensen@mail.dk	Gerdavej 1, 9520 Skørping
Næstformand	Erik Arentsen tlf. 24 40 91 27	Fasanvej 9 1 th. 9700 Brønderslev
Kasserer	Allan Andersen tlf. 98 91 08 42 E-mail: aljo@privat.dk	Åkandevej 23 9800 Hjørring
Sekretær	Susanne Schmidt tlf. 98 18 53 66 E-mail: sschm@daks.dk	Revlingebacken 40 9000 Aalborg
Redaktør af <i>Stendyngen</i>	Poul Erik Friis tlf. 98 96 34 31 E-mail: joanogpef@gmail.com	Ugiltvej 758 9800 Hjørring
Bestyrelses- medlem	Henrik Arildskov tlf. 96 78 11 87 E-mail: rejseholdet@privat.dk	Ilbjergvej 25, 9800 Hjørring
Bestyrelses- medlem	Tage Burholt tlf. 96 78 40 41 E-mail: tabur@aal.mim.dk	Tårsvej 338, 9870 Sindal

Vendsyssel Stenklubs hjemmesider findes på adresserne:

www.sitecenter.dk/vendsysselstenklub
www.stendyngen.nordjyskeklubber.dk

Deltagelse i Vendsyssel Stenklubs arrangementer sker på eget ansvar

2009-kontingentet i Vendsyssel Stenklub:

Enkeltperson.....	180 kr.	Par	270 kr.
Pensionist.....	120 -	Pensionistpar.....	180 -
Studerende	120 -	Unge under 18 år.....	120 -

Medlemsliste kan rekvireres hos foreningens kasserer

Andre stenklubbers medlemsblade bedes sendt til redaktøren af Stendyngen

Billedsiden

*Frokost ved Ertebølle
Frokost ved Ertebølle*

„Bare jeg kunne finde ---“

Frokost ved Ertebølle

I kridtgraven i regnvej

Lønstrup Klint